

פתרון הבחינה

ספרות

קיץ תשע"ט, 2019, שאלון: 8381
מוגש ע"י צוות המורים של "יואל גבע"

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

התשובות מובאות בנקודות בלבד. על הנבחן לפרט את הדברים.

פרק ראשון – מבחר יצירות מספרות העולם (50 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על שאלה אחת מקבוצה ראשונה (שאלות 8-1), (כל שאלה – 26 נקודות),

ועל שתיים מהשאלות של קבוצה שנייה (שאלות 9-16), (כל שאלה – 12 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 8-1:

קבוצה ראשונה

שאלה מספר 2

"האף" / גוגול

א.

- "האף" הינה נובלה פנטסטית, בעלת יסודות קומיים, הפורשת סיפור על אף שהלך לאיבוד והמסע בעקבותיו. המסע חושף עולם מרופט ומפוקפק, עולם חסר מוסר, המתמקד בחיצוניות האדם ובהיררכיה בין מעמדות.
- במהלך החיפוש אחר האף, נחשפת הביקורת על החברה ועל התנהגותם של בני האדם. היצירה מתארת את מפגשיו של קובליוב עם עובדי ציבור, אך אף אחד מהם לא ממלא את תפקידו במקצועיות וברגישות. קובליוב נתקל בדמויות נשיות, גם הקשר בינו לבינו הוא קשר תועלתני, ללא רגשות אמיתיים. במהלך החיפוש אחר האף, מתגלה עולם שבו מערכות היחסים בין האנשים נקבעות על פי המקום בסולם ההיררכי, ובכך נחשפת הביקורת על החברה הפטרבורגית, אשר מוצגת כמפוקפקת מבחינה מוסרית וחסרת רגישות.

- פרק א' ביצירה מתאר כיצד מצא הספר אף בתוך כיכר לחם. אשת הספר מתנהגת לבעלה ברשעות, והבעל אינו טורח להחזיר את האבדה, על אף שזיהה את בעליה, אלא דווקא מנסה להיפטר ממנה. הספר מתגלה על ידי קצין משטרה, אשר מתנשא מעליו, ואז יורד ערפל.
- פרק ב' ביצירה מתאר את אובדן האף. קובליוב מתעורר בבוקר ומגלה שאפו אבד, והוא מתחיל במסע חיפושים אחריו, במטרה למצוא אותו. בראש ובראשונה מחליט קובליוב לגשת אל ראש המשטרה, אך בדרכו לשם הוא פוגש את אפו בדמות פקיד בעל דרגה גבוהה ממנו. האף מכחיש את השתייכותו לקובליוב ומתייחס אליו בשחצנות.
- קובליוב ממשיך במסעו אל ראש המשטרה אך הוא אינו נמצא בביתו. הוא מחליט לפרסם מודעה בעיתון, אך הפקיד מסרב לעזור לו ומתנהג בחוסר רגישות. דמותו של הפקיד מסייעת בהמחשת הביקורת על החברה הפטרבורגית. הפקיד מתנהג באטימות מוחלטת ולועג לקובליוב. כאשר פקיד העיתון מנסה לגלות רגישות מסוימת למצוקתו של קובליוב, הוא מגיש לו טבק להרחח. הגשת טבק להרחח לאדם נטול אף היא ביטוי לחוסר אמפתיה מוחלטת. לאחר מכן שב קובליוב לביתו של מפקד המשטרה, אך הוא אוכל צהריים ומסלק את קובליוב.
- קובליוב שב לביתו ושם פוגש את מרשו אשר מעביר את זמנו ביריקות לעבר התקרה.
- באופן מפתיע, קצין משטרה מופיע בביתו של קובליוב עם האף שהלך לאיבוד. האף נמצא בעת ניסיון לברוח מהארץ באמצעות דרכון מזויף. קצין המשטרה מבקש תשר על כך שהחזיר את האבדה.
- קובליוב אינו מצליח להדביק את האף לפניו, ומזמין את הרופא על מנת שייסייע לו. הרופא נכשל במאמציו ומשכנע את קובליוב שעדיף לו ללא אפו, ומציע לו למכור אותו תמורת הון עתק. דמותו של הרופא תורמת בהמחשת הביקורת על החברה הפטרבורגית, אשר מוצגת כמפוקפקת מבחינה מוסרית וכחברה שבה בעלי התפקידים אינם מקצועיים. לא רק שהרופא אינו מצליח למלא את תפקידו, ולחבר את אפו של קובליוב, הוא גם מתנהג בחוסר מקצועיות משווע, ומנסה לשכנע את קובליוב שמוטב לו ללא האף. הרופא מונע משיקולים אינטרסנטיים, ובכך חושף את החברה הפטרבורגית כחברה מפוקפקת.
- קובליוב מגיע למסקנה שהאף שאבד הוא תולדה של כישוף שהטילה עליו אשת קצין המטה, כנקמה על כך שסירב להינשא לבתה. הוא שולח לה מכתב מאשים, והיא משיבה לו שאינה קשורה לדבר.
- בעיר פושטות שמועות על אף שמשותב באופן עצמאי בעיר, והם מתאספים כדי לצפות בו, ואז יורד ערפל.
- בחלק ג' מתואר כיצד באופן מפתיע, האף חוזר לפניו של קובליוב. קובליוב חוזר לשגרת חייו, ושב להתנהג בשחצנות ובחוסר רגישות. ניתן לראות שקובליוב לא למד אף לקח מאיבוד אפו, וממשיך להתנהג באופן מתנשא וגס כלפי האנשים סביבו. דבר זה הינו שיא הביקורת – שכן קובליוב איבד את אפו, אך בכל זאת שב להתנהג באופן מתנשא ותועלתני כבעבר.
- הפגישות של קובליוב עם דמויות המשנה, חוסר המקצועיות שמפגינים פקידי הציבור, והתועלתנות והשחצנות העומדות בבסיס הפגישות החברתיות, מבטאים את הביקורת על החברה הפטרבורגית, אשר מוצגת כחברה מפוקפקת מבחינה מוסרית.

ב.

- הביקורת על החברה ועל התנהגותם של בני האדם, המשתמעת מהנובלה "האף" רלוונטית גם לימינו. החברה כיום אינה מבוססת על מעמדות והיררכיה, כפי שהיה נהוג בחברה הפטרבורגית, ומאפשרת לבני האדם לקדם את עצמם, באמצעות השכלה ודרכים נוספות, אך עדיין אנו יכולים לראות שישנם אירועים שרירותיים וחסרי הגיון, וכי החברה כיום עדיין מפוקפקת מבחינה מוסרית.
- באירוע השריפה בכרמל בשנת 2010, אנו יכולים לראות ביטוי להיעדר ההגיון הקיים בימינו. השריפה שהחלה בעקבות רשלנות רגעית לגבי אש שפשטה מעישון נרגילה, התלקחה ובערה במשך חמישה ימים, ועל אף כל המאמצים והכלים הטכנולוגיים, הובילה להשמדתם של אלפי עצים ולמותם של עשרות בני אדם. אנו יכולים לראות כיצד השרירותיות וחוסר ההגיון אשר הוצגו בנובלה "האף" תקפים עד ימינו.
- נוסף על כך, הנובלה "האף" תיארה עובדי ציבור אשר נוהגים בחוסר מקצועיות ומפוקפקים מבחינה מוסרית. דבר זה תקף עד ימינו, שכן אנו יכולים לראות כיצד ישנם עובדי ממשל, אשר מואשמים בשוחד, במרמה ובהפרת אמונים. בנוסף, הנשיא לשעבר משה קצב, הורשע בעבירות אונס, מעשה מגונה והטרדה מינית של נשים שהיו כפופות למרותו בעת שכהן כנשיא המדינה, וכן בשיבוש מהלכי משפט. אנו יכולים לראות באירועים אלו כיצד גם בימינו ישנם עובדי ציבור אשר נוהגים באופן מפוקפק ולא מוסרי, כפי שהוצג בנובלה "האף".
- בנוסף, בימים אלו ישנה פרשה המצויה בחקירה של משטרת ישראל, ובמסגרתה נחשדים ראש לשכת עורכי הדין בישראל, אפי נוה ואחרים, במעורבות במינוי ובניסיון לקידום שופטים תמורת שוחד מיני ובעבירות נוספות. אנו יכולים לראות בפרשה זו ביטוי לחוסר המוסריות הקיים בעולמנו, שכן על אף היותו חבר בוועדה לבחירת השופטים, האחראית על מינוי השופטים בישראל, אפי נוה נחשד בקידום שופטים עבור שוחד מיני.
- לכן, לדעתי, הביקורת המשתמעת מן הנובלה "האף" רלוונטית גם לימינו, שכן עולמנו חסר הגיון ומפוקפק גם כן.

הנבחרים נדרשו לענות על שתיים מהשאלות 9-17:

קבוצה שנייה

שאלה מספר 13

"הילדים" / ג'ובראן חליל ג'ובראן

- השיר הינו שיר אמירתי, המביע את עמדתו של הנביא בנוגע למערכות היחסים בין הורים וילדים.
- בשורות 10-11 מתנסחת אמירה כי ההורים אינם יכולים להוות מודל חיקוי לילדים, ואולי אף ההיפך: "אפשר לכם לחפוץ להיות כמותם אך אל לכם לעשותם כמותכם". לפי הנביא, ההורים אינם יכולים לצפות את ההתפתחויות הצפויות בעתיד: "כי החיים פניהם קדימה לא אחור, והם

- לא יתפרקו על האתמול". מכאן משתמע, שההורים הם רק אמצעי להבטיח את המשכיות המין האנושי. השורות מתקשרות לתמונת הקשת והקשת בשיר כי התמונה ממחישה שההורים הם רק אמצעי המאפשר את שילוח ילדם, כחץ, אל העתיד. שההורים, כקשת, לא מסוגלים לראות את מסלול חיי ילדיהם. יכולת זו נתונה רק בידי האל, הגורל, הקשת.
- השיר בנוי משני חלקים. חלק א', המתמקד בילדים וכיצד ההורים צריכים לנהוג ביחס אליהם, וחלק ב', המדגיש את תפקידם של ההורים כמכוונים את הילדים, על מנת שיוכלו להגשים את ייעודם.
 - חלק א' נפתח בטענה כי ההורים הם המקור הביולוגי ליצירת ילדיהם ("באים המה דרככם אך לא מכם"), והילדים הם ביטוי לנטייה הטבעית של האנושות להמשיך את קיומה. בעקבות זאת, על ההורים לספק לילדיהם תנאים פיזיים ורגשיים על מנת שיוכל לגדול ולעצב את אישיותו, אך אל להורים לעצב את דרך חשיבתם של ילדיהם: "תנו לילדיכם את אהבתם אך לא את מחשבותיכם, כי להם הגיגיהם".
 - הנביא ממשיך בטיעונו ואומר שהילד שייך לעצמו, כמו גם לעתיד: "כי נשמתם מסתופפת בבית המחר". הילדים הם תוצר פיזי של ההורים, ובתקופת הילדות שלהם נמצאים בחסותם, אך נשמתם ומחשבותיהם מעוצבות על ידי העתיד והמחר.
 - בחלקו השני של השיר מדמה הנביא את ההורה לקשת, כאשר ה"קשת" (הגורל, החיים, כוח עליון) עושה בה כרצונו. ההורים הם הכלי באמצעותו הילדים (החצים) נשלחים לדרכם. תמונה מטפורית זו מאפשרת לנביא להסביר להורים את מהות תפקידם. הנביא ממליץ להורים לקבל את התפקיד שנקבע עבורם ולהשלים עמו: "התרצו לידיו המותחות קשתכם". הידיעה שהאל, הגורל, החיים, אוהבים את החצים ואת הקשתות הדרוכות, צריכה לאפשר להורים להשלים עם התפקיד שיועד להם: "כי אוהב הוא את החיצים במעופם/ גם את הקשתות הנענות לידיו".
 - התמונה המטפורית מצטרפת לעוד אמצעים רטוריים המדגישים, כמו הניגודים, את הצבת הנביא כדובר שירי בעל סמכות, והשימוש בפנייה ישירה היוצרת קרבה.
 - השיר עוסק במהות הקשר בין הורים וילדים. הנביא כדובר שירי נוגע בשאלת העצמאות, עיצוב הזהות, וההמשכיות. הקשר הראוי בעיניו בין הורים וילדים הוא קשר של הדדיות וכבוד.

שאלה מספר 14

"גנרל, הטנק שלך" / ברטולט ברכט

- השילוב של כלי מלחמה ובני אנוש בא לידי ביטוי באמצעות הצגת האדם כנעלה מהמכונה לאורך שלושת בתי השיר. בשני הבתים הראשונים כלי המלחמה מוצגים כמופעלים וכאינם פועלים בעצמם. האדם ורק האדם מניע אותם. מתוקף השוני בין בית ג' לבין שני הבתים שלפניו, עולה ניגוד בין האדם וכלי המלחמה. בבית ג' אנו לומדים על איכויותיו של האדם. בניגוד לכלי המלחמה, האדם עומד ברשות עצמו. האדם אינו אוטומטי כמו כלי המלחמה, אלא בעל יכולת ייחודית – הוא יכול לחשוב.
- השיר מורכב משלושה בתים בעלי תבנית זהה. בכל בית פונה דובר שירי חיצוני ולכאורה לא מעורב בפנייה ישירה אל הגנרל. הדובר השירי מתאר את עוצמתו של כלי המלחמה שבבעלות הגנרל, המייצג את קברניטי המלחמה, ומאפיין באופן מטונימי את המשטרים הטוטאליטריים. לאחר מכן, הדובר השירי מתאר את חסרונותיו של כלי המלחמה הנדון.

- בבית א', הדובר השירי מתייחס לטנק. בשורה הראשונה הוא מתייחס לעוצמתו: "הטנק שלך הוא רכב חזק". בשורה השניה הוא מתאר את יכולותיו: "הוא רומס את היער, הוא מוחץ מאה אנשים". הטנק בעל כושר הרס קטלני, אך לכלי זה ישנו חיסרון המתואר בשורות השלישית והרביעית: "הוא זקוק לנהג" – כלי המלחמה מופעל ואינו פועל בעצמו. רק האדם יכול להניע אותו.
- בבית ב', הדובר השירי פונה לגנרל ומתאר את עוצמתו של המפציץ: "גנרל, המפציץ שלך חזק". בשורה השניה הוא מתאר את יכולותיו הייחודיות של המפציץ: הוא מהיר ויכול להעמיס משקל רב: "הוא טס מהר מן הסופה, הוא עומס יותר מפיל". החיסרון במפציץ, המתואר בשורות השלישית והרביעית, זהה לחיסרון בו אופיין הטנק. גם המפציץ זקוק למכונאי, לאדם. רק האדם יכול לתקן את המפציץ ולהשמישו.
- בבית ג', פונה הדובר השירי לגנרל ומציין את היתרון שיש לאדם בעת מלחמה: "הוא שמיש". ניתן להשתמש באדם למטרות שונות, ולהפעלת כלי מלחמה שונים. האדם יודע לטוס ויודע לרצוח. עם זאת, כמו לכלי המלחמה, גם לאדם יש חיסרון- "הוא יודע לחשוב".
- השוני בין הבית השלישי לבין שני הבתים שלפניו, מעלה ניגוד בין היצור האנושי וכלי המלחמה. בבית השלישי אנו לומדים על איכותיו של האדם. האדם בעל יכולת ייחודית, היכולת לחשוב, אשר עשויה להוביל לשיקול דעת שתעצור את ההרס שנזרע על ידי המלחמה. בבית ג', בניגוד לבתים שלפניו, עולה תפיסה הומניסטית. למרות הניסיון לרדד את האדם ולהציגו ככלי מלחמה, איכותיו ויכולותיו הייחודיות כבן אנוש לעולם ישמרו.
- אמצעי רטורי נוסף, המעצב את האמונה באדם, הוא האירוניה. האדם יודע לחשוב, אך בעת מלחמה יתרון זה נחשב לחיסרון בעיני קברניטי המלחמה. האירוניה יוצרת לעג על המלחמה.

פרק שני – נושאים בין – ז'אנריים (50 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על שאלה אחת בנושא בין-ז'אנרי אחד

נשיות וגבריות: ייצוגי מגדר בספרות

שאלה מספר 28

על הנבחן להתחיל את התשובה במבוא לנושא.

ביצירות ספרות רבות מתוארות דמויות נשים השוברות את מוסכמות המגדר המקובלות וגורמות לאי-סדר במשפחה.

בנובלה "בדמי ימיה" מאת ש"י עגנון, שוברת תרצה את המוסכמות של ציות לאביה כאשר היא מחליטה להתחתן עם מי שיועד בעבר להיות חתנה של אמה. שבירת המוסכמות מייצרת עימותים במשפחה, כאשר בסוף הנובלה משיגה תרצה את מטרותיה, אך המשפחה אינה מאושרת.

בסיפור הקצר "בדרך לסיידר סיטי", מאת סביון ליברכט, מורדת חסידה במוסכמות של ציות וכניעה לגברים במשפחתה. במהלך הסיפור היא עוברת תהליך העצמה ומצליחה להרים קול ולנסח את עמדותיה מול בני משפחתה, הלועגים לה. חסידה מערערת את יחסי הכוח של חזק-חלש ומותירה את בעלה ובנה המומים.

בשיר "פורטרט של אישה" של אסתר ראב, שוברת הדוברת השירית מוסכמות של ציות לבן הזוג. בקריאה אירונית מתפרש השיר כלועג ליחסי כוח של חזק-חלש, למוסכמות הכובלות נשים ולתפיסות מוטות.

"בדמי ימיה" / ש"י עגנון

- בנובלה "בדמי ימיה" מתוארת דמותה של תרצה, נערה בת 14, שאמה נפטרה בדמי ימיה. עם מות אמה היא נחשפת לקשר לא ממומש בין אמה לבין גבר מבריק ורגיש בשם עקביה מזל. כשתרצה לומדת על העוול שנעשה לזוג האוהבים, היא מחליטה לחבר את חייה לחיי אמה, לתקן את העוול הבין-דורי, להוות תחליף לאמה בעבור עקביה, ולהינשא לו.
- בניגוד למצופה מנערה בעירה יהודית בראשית המאה ה-20, תרצה פועלת במרץ ובנחישות כדי להגשים את שאיפותיה. היא יוזמת חמש פגישות עם עקביה מזל:
- הפגישה הראשונה, בסמינר, מתאפיינת בהתעלמות החדית. בפגישה השנייה, המתרחשת בעת טיול לילי, יוזמת תרצה קשר מילולי בעזרת מניפולציה. בעקבות מחלתו של עקביה מגיעה תרצה לבקרו. לאחר מכן היא מגיעה לבקרו פעם נוספת אך לא מוצאת אותו בביתו. עם בוא האביב נערכת פגישה מקרית נוספת בין השניים בבית הכורך, שם מתוודה תרצה על רגשותיה. היא גוררת את עקביה לפגישה רומנטית ביער וסוחטת ממנו פגישה נוספת.
- לאחר הפגישה האחרונה מתוודה תרצה בפני אביה, המשרתת וחברת המשפחה כי היא עומדת להינשא לעקביה, ומנהלת עמם עימותים המפרים את הסדר במשפחה. אביה של תרצה, מר מינץ, מוותר על התנגדותו ומתרצה לבקשות בתו. העימותים מאפיינים את תרצה כמורדת במוסכמות.

- על רקע אירועים אלו חולמת תרצה חלומות המשקפים את מודעותה למוסכמות, כאשר חלום האינדיאני חושף את החשש מאביה, שאמון על החלטה למי תינשא. אך היא ממשיכה במשימתה לקדם את נישואיה לעקביה.
- האנלוגיות הניגודיות בין תרצה לאמה, לאה, מאירות את תרצה כשוברת מוסכמות מגדר מקובלות. בניגוד לאמה, תרצה, כשמה – מאופיינת כבעלת מרץ ורצון לממש את שאיפותיה. היא נלחמת בעוז על החלטתה להתחתן עם עקביה ומתעמתת עם כל מי שמפריע לה בדרכה. אמה החליטה לשמור על הסדר המשפחתי, כשצייתה לאביה ונישאה למר מינץ, אך שילמה באושרה.
- העימותים בין תרצה לבני המשפחה והסובבים מייצרים אי-סדר לזמן קצר. בסוף הנובלה, ועל אף שהשיגה את מטרתה תרצה אינה זוכה לנישואים מאושרים.

"בדרך לסיידר סיטי" / סביון ליברכט

- במרכז הסיפור "בדרך לסיידר סיטי" מתואר תהליך פנימי של מציאת קול על רקע מסע פיסוי ברחבי ארצות הברית.
- חסידה הררי מקבלת בשתיקה ובהכנעה את התנהגותם המזלזלת של בעלה, יחיאל, ובנה, יובל. חסידה, שתכננה את מסלול הנסיעה שאורגנה לקראת גיוסו של יובל, זוכה ליחס קר, מקטין ומנוכר מצד השניים. במקום להתעמת איתם היא מגיבה פעם בשתיקה ובכניעה, ופעם בקול צווחני ומרוסק.
- חסידה מאופיינת כאדם רגיש, כאם מסורה וכאישה אוהבת מתוקף זיכרונותיה, מחשבותיה ומעשיה.
- היא נזכרת בערגה ברגע ההתאהבות בבעלה, נודדת לזמנים שבהם טיפלה בבנה כשהיה פעוט, ומאוחר יותר גישרה בין השניים כשהיו מסוכסכים.
- לאחר שרכבם מתקלקל נאלצת המשפחה לעלות על הסעה, שאליה מצטרפת גם משפחת חדאד, משפחה פלשתינית ממזרח ירושלים. בעלה ובנה של חסידה לועגים למשפחה הזרה ומקניטים את חסידה, כאשר היא מסייעת למשפחה בעת משבר, ובזמן שהיא מביטה בבני הזוג וגולשת להתרפקות נוסטלגית.
- בהסעה מתגבר המתח כאשר הנהג, חסר המודעות והרגישות, מתעקש לשוחח על מלחמת יום הכיפורים ומנסה לעודד את מר חדאד להשתתף בהאדרת הצבא הישראלי. כאשר מר חדאד משיב בתקיפות אלגנטית מגיעה חסידה לתובנות לגבי חייה: היא חווה נפרדות מבעלה, ומבינה שעליה לבטא עצמה בלי התנצלות.
- במהלך עצירה בדרך, בזמן שבעלה ובנה עוקצים אותה ומשפילים אותה אחרי שרכשה מתנה לתינוק של משפחת חדאד היא מצליחה להרים את קולה והוא "חזק וחדש באזני שלושתם".
- תהליך ההעצמה של חסידה מעוצב על ידי מוטיב הקול.
- במהלך המסע חסידה עוקרת התנצלות מקולה ומבצרת בטחון עצמי. היא לומדת לנסח את עמדותיה ולפעול בהתאם לשיקול דעתה ובכך מורדת בתכתיבי בעלה. מרד זה משבש את הסדר המשפחתי ובכך מייצר תקווה להיחלצות מיחסי כוח של חזק-חלש.

"פורטרט של אישה" / אסתר ראב

- את השיר "פורטרט של אישה" ניתן לפרש בשני אופנים: ניתן לקרוא את השיר כשיר כניעה של אישה למוסכמות חברתיות ולסמכות הגברית ואפשר לפרש את השיר כמחאה, הקורא תיגר על יחסי הכוח ועל המוסכמות הכובלות.
- בשיר קובעת הדוברת שלושה עיקרים: אישה צריכה להיות טבעית וזורמת, עליה לציית לגבר שלה ולהשתייך אליו. בפניה ישירה לגבר שלה, מגדירה הדוברת את מורכבות הקשר הזוגי. זוגיות היא מגע פיסי, ציות לגבר ומימוש הקשר ארוטי.
- מתוקף דבריה מאופיינת הדוברת השירית כתלויה בגבר בכל מה שקשור להתנהלות הערכית והקיומית שלה. היא איתו פיסית, היא שלו והיא מצייתת לו. השיר מצייר מערכת יחסים הקיימת בין חזק לחלש כשהגבר הוא החזק.
- בשיר ישנם שלושה דימויים מרכזיים המציירים את האישה כאוהבת, צייתנית ותלותית. שלושתם לקוחים מהטבע ומרמזים על התפיסה לפיה יחסי הכוח מושרשים בגברים ונשים מלידה:
 - האישה לגבר כמו הרוח לאילן – היא מלטפת ונעימה, האישה לגבר כמו ציפור המצייתת לאינסטינקט התעופה – היא מגלה צייתנות אינסטינקטיבית, והאישה לגבר כמו הגפן לאדמה – היא נאחזת באדמה, עוטפת את הגבר באהבה, אך גם מפתחת בו תלות. הגבר מתוקף הדימויים מצטייר כיציב, מכוון, מדריך ועצמאי.
 - הפעלים בשיר מתארים קשר של חזק-חלש כשהאישה מוגדרת בזיקה לגבר.
- הפעלים והדימויים מחזקים מוסכמות מגדר מקובלות של ציות וכניעה לגבר במסגרת מערכת יחסים רומנטית.
- בקריאה שנייה בשיר ניתן להבחין בנימה אירונית, מתוקף החזרה על הצירוף "ראשית חוכמה". יחסי הגבר והאישה מציגים את חוסר השוויון שבהם, ואין בכך כל חוכמה.
- בדימוי "כאשר תהי/הגפן לאדמה" נקשרים יחד שני שמות עצם ממין נקבה, דבר המאפשר לפרש את השיר כקריאה לנשים להתנהג בהתאם לטבען הנשי ולציית למהותן הנשית.
- השיר אינו מציג משפחה או חברה שבהן נגרם אי-סדר, אך ניתן לומר כי הוא קורא לשינוי יחסי הכוח וקורא תיגר על תפיסות מוטות ומוסכמות כובלות.
- בעוד שבקריאה ראשונה נדמה שהשיר קורא לחזק נורמות כובלות, הקריאה האירונית משקפת מודעות מגדרית ומקעקעת תפיסות אילו.

שאלה מספר 29

- נורמות חברתיות המאפשרות פגיעה השפלה והטרדה מינית, בעיקר של נשים, הן רעות חולות שהרקע להן היא ההגמוניה הפטריארכלית הגורסת עליונות גברית ונחיתות נשית. תת-אידיאולוגיה שנוצרה במסגרת הפטריארכיה היא הביתיות הכובלת נשים לזירת הבית ומנציחה תלות כלכלית של נשים בגברים, תלות המאפשרת פגיעה, השפלה וניצול.
- הדיכוטומיה: "אישה מלאך-אישה שטן" שנולדה במסגרת הפטריארכיה מצדיקה איסורים, הדרת נשים והטרדות מיניות.

הרומן "גאוה ודעה קדומה" מאת ג'. אוסטן קורא תיגר על הפטריארכיה העומדת ברקע של נורמות חברתיות המנציחות תלות כלכלית של האישה בגבר, דבר המאפשר לפגוע בהן ולהשפילן.

אליזבת, גיבורת הרומן, מורדת בתפיסות פטריארכליות שולטות ומנסחת ביקורת ישירה על הסדר החברתי שיצרה הפטריארכיה.

המחזה "בית בובות" מאת ה. איבסן קורא תיגר על הפטריארכיה העומדת ברקע מערכות יחסים של חזק-חלש במשפחה, דבר המאפשר פגיעה והשפלת נשים. נורה, גיבורת המחזה, נוטשת את מעוז הפטריארכיה, בית בעלה, שהיה לה כבית בובות כדי לחלץ את עצמה ממרחב בו התייחסו אליה כאל אובייקט נשלט, התעלמו מדעותיה והשפילו אותה.

בשיר "סינדרלה במטבח" מאת ד. רביקוביץ עולה מחאה ארסית על הביתיות, הכובלת נשים לזירת המטבח ודנה אותן לעבוד בעבודות משפילות, מתישות ולא מאתגרות. במרכז השיר עומדת סינדרלה מודרנית, המנסה לחלץ את עצמה מזירת המטבח ומוותרת, כי ההגמוניה הפטריארכלית קשה לקעקוע.

בשיר "עיניים רעבות" לח.נ. ביאליק מתאשרת הדיכוטומיה "אשה מלאך-אשה שטן". מתוקף הדיכוטומיה שנוסחה במסגרת האידאולוגיה הפטריארכלית, היחס אל האישה הוא חד ממדי, מעליב ומשפיל. הדובר השירי מתייחס אליה כבובת מין, כאובייקט ואין לנו אלא לברך על תנועת ME TOO היוצאת נגד תפיסות שכאלה.

"גאוה ודעה קדומה" / ג'יין אוסטן

- הרומן "גאוה ודעה קדומה" פורש את סיפור אהבתם של גבר ואישה שנישאו לאחר שהתגברו על המכשולים שניצבו מולם והצליחו לכוון מערכת יחסים שוויונית בעולם פטריארכלי הנשלט על ידי יחסי כוח. אליזבת בנט ודארסי היו מיועדים זה לזו, אך אליזבת נדרשה להתגבר על דעה קדומה שהייתה לה בנוגע אל דארסי, ואילו דארסי נדרש לבלוע את גאוותו. בסיום הם צלחו את המכשולים ונישאו מתוך אהבה והערכה. מערכת היחסים ביניהם מנסחת את התמה של היצירה: "לעולם אל תינשאי אלא מתוך אהבה" אומרת אליזבת לאחותה ג'יין.
- במרכז הרומן עומדת אליזבת דארסי, דמות הקוראת תיגר על נורמות השולטות בעולמה החברתי, נורמות המאפשרות פגיעה והשפלת נשים.
- אליזבת אינה מוכנה שיפגעו בה או ישפילו אותה ולכן היא אינה מוכנה להתחתן עם סתם גבר עשיר. היא רוצה להינשא לגבר שאותו היא מוקירה ומעריכה. באנגליה של המאה ה-19 זאת בהחלט עמדה לא מקובלת. בתקופה זו נשים לא יכלו לרשת את נחלות אבותיהן או אחיהן או בעליהן. כדי לשרוד כלכלית נשים היו צריכות להינשא לגבר עשיר. אליזבת דוחה שתי הצעות נישואין של גברים "מסודרים" כלכלית כי הם אינם עומדים בקריטריונים שקבעה לעצמה. מר קולינס מעורר בה דחייה בגלל חנפנותו ומר דארסי פגע באחותה. דחייה כזאת נחשבת למרד במוסכמות.
- אליזבת – קוראת תיגר על הביתיות באמצעות טיולים ברחבי אנגליה כמו גם טיולים רגליים. היא גם קוראת תיגר על חינוך נשים המועיד נשים להיות נשים צייתניות ועקרות בית מועילות. היא קוראת ספרים ומסרבת לנגן, דבר המצופה מנשים.
- על אליזבת בנט אנו לומדים מתוך מעשיה, דבריה וחדירה לתודעתה. אליזבת שונה מהדמויות הנשיות המאכלסות את הרומן. רשת אנלוגיות ניגודיות סבוכה מאדירה את אליזבת על דרך הניגוד. אנלוגיה דומה עם דארסי מדגישה את האיכויות האישיותיות של שניהם.

- אליזבת בנט, גיבורת היצירה, שלתודעתה אנו צמודים ומערכת הערכים שלה היא מערכת היחסים המחייבת, מורדת בנורמות הפסולות שהרקע להן הוא האמונה בעליונות גברית.
- ביקורת על הנורמות הפסולות שנגדן יוצאת תנועת ME TOO מתנסחת באמצעות גלוג על גברים מעוררי גיחוך שאין בהם גדולה או שמץ עליונות.
- סבלן של נשים שנפגעו והושפלו בגלל הכורח להתחתן עם גבר לא ראוי, כמו שרלוט לוקאס, חברתה של אליזבת, ממחיש עד כמה נוראות הנורמות הפטריארכליות השולטות וכמה חשוב לצאת נגדן.

"בית הבובות" / ה. איבסן

- "בית הבובות" של איבסן הוא מחזה מודרני המנסח ביקורת על יחסי כוח במשפחה ומצדד בדבר זכותו של היחיד למימוש עצמי. במרכזו ניצבת דמותה של נורה, העוברת תהליך של העצמה ועוזבת את בית בעלה שהיה לה כבית בובות.
- המחזה פותח במילה "החביאני": נורה מבקשת מהמשרתת שתחביא מהילדים את המתנות שקנתה להם לחג המולד. שימוש במילה זאת מרמז על הכזב המאפיין את מערכת היחסים בין נורה ובין בעלה. נורה אוכלת בהיחבא עוגיות. היא הסתירה מבעלה את העובדה שלוותה כסף כדי לממן חופשה שהייתה חשובה לבריאותו, וכן את העובדה שכדי להשיג את ההלוואה זייפה את חתימת אביה. בכך הפרה נורה את החוק שאל לה לאישה ליטול הלוואה בלא ידיעת בעלה. נוסף על כך היא עברה עבירת זיוף. מבחינת העולם הפטריארכלי, שקבע חוקים אלה, נורה נתפסת כעבריינית. בהתאם לתפיסתה, המעשה הוא מעשה נאצל, וכשחברתה כריסטינה מגיעה, נורה מספרת על מעשיה בגאווה.
- למעשים שנורה עשתה יש השלכות בהווה. היא עומדת מול איומי סחיטה. המלווה קרוגסטאד מאיים לחשוף את סודה אם לא תדאג לכך שלא יפטר מעבודתו. היא מנסה להתמודד מול איומים אלה בתחננים. היא מתחננת בפני בעלה שלא יפטר את קרוגסטאד, אך בעלה אינו נענה להפצרותיה.
- חוסר ההצלחה לשכנע את הלמר לחזור בו מהחלטתו לפטר את קרוגסטאד מוביל למימוש איום הסחיטה. מכתב הסחיטה המונח בתיבת המכתבים ממוטט את נורה מבחינה רגשית: "אנחנו אבודים" היא זועקת. היא מנסה למנוע מהלמר להגיע אל תיבת המכתבים כדי להרוויח זמן ולמצוא פתרון לסיבוך. נורה רוקדת את ריקוד הטרנטלה ומבקשת מהלמר שידריך אותה. הריקוד הוא ביטוי לפחדים המלווים את נורה בסיוטיה, כמו גם ביטוי להעמדת הפנים העליזה המאפיינת את חייה – שכן ריקוד הטרנטלה הוא גם ריקוד עליו מלא שמחת חיים וגם ריקוד מוות של העכביש הארסי לאחר העקיצה.
- הריקוד הוא נקודת השפל שאליה יורדת נורה. היא אינה מסוגלת לשוחח עם בעלה באופן גלוי, ובעזרת מניפולציות מרחיקה אותו מתיבת המכתבים. הלמר אינו חש בעוצמת פחדיה ומשיך אותם לחרדות הקשורות לאיכות הריקוד. מתוך נקודת השפל הזאת מתחברת נורה אל קולה הפנימי. במהלך הריקוד היא נשמעת לעצמה, רוקדת על פי הקצב שהיא מכתיבה ומתעלמת מהוראותיו של הלמר. "ככה זה צריך להיות" היא אומרת. בסיום הריקוד היא מצווה על המשרתת להציב את עוגות המקרוני באופן גלוי על השולחן. אמירה זו מאפיינת את היכולת שלה לפעול על פי שיקול דעתה ובניגוד לתכתיביו של הלמר, האוסר עליה לאכול את המקרוני.
- חוסר רגישותו של הלמר כאשר הוא מגלה את מכתב הסחיטה, וקריאת ה"ניצלתני" שלו כשמגיע המכתב המבטל את איום הסחיטה גורמים לה להתפכח. נורה מגיעה למודעות מגדרית. היא רואה

- את חייה באור חדש: היא מבינה שמערכת החיים בינה ובין בעלה לא הייתה מערכת יחסים שוויונית, היא מבינה שמעולם לא הייתה מאושרת בבית שבו התייחסו אליה כאל אובייקט (ילדתי-בובתי, ילדתי-אשתי). באומץ לב היא יוזמת פרידה מבעלה ועוזבת כדי למצוא את קולה ולכונן את עצמה כסובייקט. נורה קוראת תיגר על חוקי הפטריארכיה ומנסה לברר מי צודק: "אני או החברה". היוזמה המאפיינת את דרך ההתמודדות שלה מעוצבת בהסרת התחפושות ולבישת המעיל.
- נורה מתמודדת עם הפרידה שיזמה באומץ לב ובנחישות. היא מנסחת את הסיבות לעזיבתה ברהיטות, בלי להתחנך. היא מגנה על עמדותיה ולא נסוגה לאחור. עם עזיבתה את הבית היא השאירה אחריה גבר מובס, המחכה לנס, מתמודד באלגנטיות עם הפרידה מאשתו.
 - נורה היטלטלה בין שני כוחות נפש: ציות לנורמות ודחף למימוש עצמי. נורה מכריעה באומץ כשהיא מחליטה לממש את עצמה כיצור אנושי. היא עוזבת את בית בעלה ומשלמת מחיר יקר – נטישת ילדיה.
 - דרך ההתמודדות של נורה עם הפרידה מושפעת מכריסטינה ומד"ר ראנק. כריסטינה שימשה מודל חיקוי להתנהלות עצמאית וד"ר ראנק הראה כיצד אפשר להתמודד עם צרה קיומית באלגנטיות.
 - אומץ לבה של נורה, מודעותה ונחישותה קוראים תיגר על הנורמות הפסולות שאפשרו לגברים למנוע מנשים להתנהל התנהלות פיננסית עצמאית. באמצעות מוסכמות אלו הונצח מעמד הנחות של הנשים מה שאפשר את פגיעותן ואת השפלתן.

"סינדרלה במטבח" / דליה רביקוביץ

- במרכז השיר מוצגת סינדרלה מודרנית, אישה עכשווית, מודעת, המתכננת מלחמה נגד הסדר החברתי שקבעה הפטריארכיה וחולמת על שינוי. היא רוצה להפסיק לציית לנורמות החברתיות, לנטוש את הביתיות, ולעזוב את המטבח, על מנת לצאת לעולם הגדול ולממש את עצמה כסובייקט.
- מחשבותיה של סינדרלה נושאות אותה למרחקים בלתי משוערים ובלתי מוסברים. היא מדמינת מסביבה עיגול, כמו חוני המעגל, ומחכה לנס שיביא אותה למקום אחר, כמוהו. בדמינה היא רואה מראות מרהיבים, חיים אחרים. היא מרגישה צורך לעשות מעשה שישנה את חייה. היא מכריזה על מלחמה כאן ועכשיו – אך נרדמת.
- התשתית האגדתית של סיפור סינדרלה בונה את אומללותה של הגיבורה, אך גם מעצבת את סינדרלה המודרנית כדמות שאינה מחכה להינצל על ידי גבר, ואינה מעוניינת להיות אובייקט מיני. סינדרלה ביצירה זו בעלת חירות הדעת ומודעות.
- השיר רווי ניגודים: כאן ועכשיו מול פעם, מציאות מול דמיון, זירת הבית מול העולם שבחוץ, שאליו סינדרלה כמהה לצאת.
- האמירות האירוניות מדגישות את מצבה הבלתי אפשרי של הגיבורה: "שעותיה הטובות של סינדרלה עברו שם למטה במטבח". באגדת סינדרלה, שעותיה הטובות עברו עליה בנשף, ולא במטבח.
- ההפרדה הגרפית והחריזה מדגישים את תסכולה של האישה המודרנית. החזרות מדגישות את עולמה הנפשי העשיר. ההרמוז ממחיש את חוסר רצונה של סינדרלה להיות אובייקט מיני.
- סינדרלה המודרנית רוצה לצאת לקרב ולהיחלץ מהביתיות הכובלת נשים. האומץ, המודעות והמוכנות להילחם על אף הוויתור הם הכשירו את הקרקע למחאה האמיצה של תנועת ME TOO המגנה את אותן הנורמות ואותן מוסכמות.

"העיניים הרעבות" / ח.נ. ביאליק

- בשיר "העיניים הרעבות" מתאר הדובר השירי, מערכת יחסים משפילה בינו ובין דמות נשית, חושנית והרסנית.
- בשני הבתים הראשונים מתאר הדובר את האהובה הפתיינית כלילית. רצף סינקדוכות מאפיינות את האישה כבובת מין בעלת שדיים עורגות, שפתיים צמאות ועיניים רעבות. הדובר מרגיש אליה תחושת מאוס המועצמת על ידי גלישה המתפשטת לאורך שני בתים. החזרה על מילים משדה סמנטי של "בשר" מדגישה את היותה גוש בשר בעיניו.
- רמזים מטרימים שעניינים מוות מרמזים על תחושת המוות המוסרי שחש הדובר עם סיום המגע הפיזי.
- לאחר מימוש הקשר הארוטי מעוררת בו האישה דחייה והוא חש מזוהם. האושר הרגעי קצר המועד עומד בניגוד לתחושות המיאוס והחילול הפיזי והמוסרי. הדמוניות באישיותה של האישה ועוצמתה מומחשות בעזרת המטאפורה: "ברוחך נשפת ונדלחתי".
- הסובייקט שלתודעתו אנו צמודים, הגבר, רואה את האישה כדמות יצרית העשויה להביא על הגבר את אובדנו. שיר זה משקף נקודת מבט גברית השבויה בתפיסה דיכוטומית של אישה מלאך-אישה שטן, המייצרת נורמות חברתיות המאפשרות פגיעה, השפלה והטרדה מינית, בעיקר של נשים.